

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти в громадянській та історичній освітній галузі

1. Загальний огляд нормативно- правової бази оцінювання результатів навчання для громадянської та історичної освітньої галузі

Державний стандарт базової середньої освіти

(Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898)

<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>

Документ містить опис компетентнісного потенціалу та вимоги до обов'язкового навчання, а також вимоги до результатів навчання учнів у дев'яти освітніх галузях, однією з яких є **громадянська та історична**.

Для кожної галузі Державний стандарт окреслює мету і групи загальних результатів, які уточнюються через обов'язкові результати для кожного з циклів.

Вимоги до *обов'язкових результатів навчання учнів* складаються з таких компонентів:

- групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;
- спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;
- конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами;
- орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершенні відповідного циклу.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі є розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Компетентнісний потенціал громадянської та історичної освітньої галузі та базові знання зазначені в додатку 17.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів із громадянської та історичної освітньої галузі зазначені в додатку 18 і передбачають, що учень:

- *мислить історико-хронологічно*, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства;
- *мислить геопросторово*, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;
- *мислить критично*, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- *мислить системно*, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- *усвідомлює власну гідність*, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;

- *дотримується демократичних принципів*, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою та суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Оцінювання результатів навчання учнів 5–7 класів здійснюється згідно з рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. № 1093 *«Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»*
<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>

Відповідно до рекомендацій основними видами оцінювання результатів навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі є **формувальне та підсумкове оцінювання**. Оцінювання результатів навчання учнів здійснюється згідно з вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначених *Державним стандартом базової середньої освіти (постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року)*.

Оцінювання дає інформацію про досягнення результатів навчання на певному етапі освітнього процесу. Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оціночних судженнях. Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий). За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власною шкалою оцінювання результатів навчання. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до 12-бальної шкали оцінювання. Оцінювання результатів навчання здійснюють за допомогою різних методів, вибір яких зумовлений особливостями змісту предметів громадянської та історичної освітньої галузі, їх обсягом, рівнем узагальнення, віковими особливостями учнів із застосуванням різних способів і засобів.

Лист МОН від 14.03.2025 № 1/4895 -25 *«Про окремі питання оцінювання результатів навчання»*
<https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pytannia-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>
 роз'яснює, що **підсумкове оцінювання здійснюють періодично**. Кількість підсумкових робіт, час їхнього проведення *вчитель може встановлювати самостійно*. При виставленні підсумкової оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення тем чи реалізації навчальних проєктів. Відомості, отримані під час підсумкового оцінювання результатів навчання, застосовуються для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед здобувачами освіти, та коригування освітнього процесу.

Семестрове оцінювання здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання громадянської та історичної освітньої галузі (додаток 2 до наказу МОН № 1093), з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності. У Державному стандарті базової середньої освіти зазначені *три групи обов'язкових результатів навчання*. До кожної групи обов'язкових результатів навчання визначені загальні та конкретні результати і орієнтири для оцінювання.
https://osvita.ua/doc/files/news/927/92715/Kriteriyi_gromadyan_istorichna.pdf

Таблиця 1. «Галузеві критерії оцінювання громадянської та історичної освітньої галузі»

ГР 1 Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ	1 бал – здобувач освіти сприймає і розпізнає інформацію щодо історичного часу і простору, отриману від учителя (інших осіб); відповідає на прості запитання 2 бали – учень/ учениця виконує прості навчальні дії з хронологією та історичною картою за наданим зразком із допомогою вчителя 3 бали – здобувач освіти відтворює (переказує) частину інформації щодо історичного часу та простору, отриману від учителя або із запропонованих джерел; знаходить у почутому/прочитаному часткові відповіді на запитання; виконує завдання/навчальні дії за наданим зразком із допомогою вчителя 4 бали – учень/ учениця відтворює за зразком основну інформацію щодо історичного часу та простору, отриману із запропонованих джерел; виконує завдання та навчальні дії за зразком під керівництвом учителя; надає пояснення у межах запропонованої теми. 5 балів – здобувач освіти застосовує частково основну інформацію щодо історичного часу і простору, отриману від учителя або із запропонованих джерел, для виконання навчальних завдань; знаходить у почутому/прочитаному відповіді на прості запитання, може пояснити основні поняття / явища /навчальні дії; виконує навчальні завдання за запропонованим алгоритмом, за потреби звертаючись по допомогу; визначає причини та наслідки подій із допомогою вчителя 6 балів – учень / учениця застосовує інформацію щодо історичного часу і простору, отриману від учителя або із запропонованих джерел для виконання навчальних завдань; пояснює основні поняття, наводить прості приклади; виконує навчальні дії з хронологію і картами різних типів за запропонованим алгоритмом самостійно 7 балів – здобувач освіти знаходить на карті та в документі потрібну інформацію щодо історичного часу і простору для виконання навчальних завдань; відповідає на окремі запитання за опрацьованою інформацією; розпізнає проблемні ситуації та висловлює припущення щодо розв'язання їх із допомогою вчителя; виконує репродуктивні й частково пошукові види навчальної діяльності за запропонованим алгоритмом 8 балів – учень / учениця аналізує інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з обраних джерел; групує інформацію з різних джерел за заданою ознакою; вирізняє проблемні ситуації та розв'язує їх відомими способами з опосередкованою допомогою вчителя; виконує окремі пошукові, дослідницькі та/або творчі навчальні дії, зіставляє, порівнює та пояснює опрацьовану інформацію, відповідає запитання щодо неї; наводить певні аргументи 9 балів – учень / учениця аналізує інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з різних джерел; вирізняє проблемні ситуації; добирає прийнятний із запропонованих способів для її унаочнення й візуалізації; наводить аргументи та доречні приклади щодо висловленої думки; виконує пошукові (дослідницькі) та творчі завдання за
--	---

	допомогою різних джерел; розв'язує проблемні ситуації засвоєними раніше способами, пропонує нові способи розв'язання з опосередкованою допомогою вчителя 10 балів - здобувач освіти виокремлює та аналізує сутнісну інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з різних самостійно вибраних джерел; застосовує здобуті знання й практичні вміння в різних навчальних ситуаціях; здійснює різні види діяльності, пропонує кілька способів розв'язання проблемної ситуації самостійно, у парі або групі 11 балів – здобувач освіти узагальнює інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з різних джерел, оцінює її за визначеними критеріями; знаходить інформацію та аналізує її; висловлює власну позицію, аргументує та робить висновки; виявляє причиново-наслідкові зв'язки між історичними й суспільно значущими подіями, явищами, процесами, визначає взаємопов'язані та взаємозалежні події, явища, процеси в житті суспільства; застосовує здобуті знання й практичні вміння в нестандартних ситуаціях; здійснює різні види діяльності, аналізує власні навчальні дії сам, у парі або групі 12 балів – учень / учениця застосовує здобуті знання й практичні вміння щодо історичного часу і простору, усвідомлює ризик і прогнозує наслідки; здійснює різні види діяльності самостійно, у парі або групі; аналізує власні навчальні дії, планує свій подальший навчальний поступ; розкриває взаємозв'язки та тяглість суспільного розвитку
ГР 2 Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту	1 бал – учень / учениця сприймає, розпізнає інформацію історичного та суспільствознавчого змісту, отриману від учителя (інших осіб); відповідає на прості запитання за змістом почутого / прочитаного 2 бали – учень / учениця відтворюєш незначну частину інформації історичного / суспільствознавчого змісту, отриману від учителя або із запропонованих джерел; знаходить у почутому/прочитаному часткові відповіді на запитання; використовує прості однотипні фрази 3 бали – учень / учениця відтворює частину історичної / суспільствознавчої інформації, отриманої від учителя або із запропонованих джерел; знаходить у почутому/прочитаному часткові відповіді на запитання різного рівня; висловлює свої думки простими фразами/ реченнями 4 бали – учень / учениця відтворює за зразком основну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману із запропонованих джерел; висловлює свої думки, використовуючи отриману інформацію; пояснює окремі поняття/терміни; використовує прості фрази/речення 5 балів – учень / учениця застосовує частково основну історичну / суспільствознавчу інформацію, отриману від учителя або із запропонованих джерел для виконання навчальних завдань; знаходить у почутому/прочитаному відповіді на прості запитання; пояснює основні поняття, називає історичні / суспільні явища 6 балів – учень / учениця застосовує історичну / суспільствознавчу інформацію, отриману від учителя або із запропонованих джерел для

	виконання навчальних завдань; розуміє і пояснює основні поняття, явища і процеси та ілюструє простими прикладами 7 балів – учень / учениця знаходить у запропонованих історичних / суспільствознавчих джерелах потрібну інформацію для виконання навчальних завдань; відповідає на окремі запитання за опрацьованою інформацією; перетворює один вид інформації в інший за зразком; наводить окремі аргументи й приклади на підтвердження висловленої думки 8 балів – учень / учениця аналізує історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з обраних джерел, групує її за заданою ознакою; вирізняє проблемні ситуації в минулому й сьогоденні в різних видах джерел; перетворює один вид інформації в інший; наводить певні аргументи, приклади для підтвердження висловленої думки / позиції; виконує окремі пошукові та дослідницькі та/або творчі навчальні дії, розв'язує проблемні ситуації за алгоритмом, відомими / запропонованими способами 9 балів – учень / учениця аналізує історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з різних джерел; вирізняє проблемні ситуації в минулому й сьогоденні, добирає прийнятний із запропонованих способів для їх унаочнення / візуалізації; розв'язує проблемні ситуації історичного змісту засвоєними раніше способами, пропонує нові способи розв'язання з опосередкованою допомогою вчителя; наводить аргументи та доречні приклади щодо висловленої думки / позиції; виконує пошукові (дослідницькі) та творчі завдання 10 балів – учень / учениця виокремлює та аналізує сутнісну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з різних самостійно вибраних джерел; оцінює за заданими критеріями; встановлює логічні зв'язки між історичними / суспільними подіями, явищами, процесами; за самостійно визначеними критеріями вирізняє проблемні ситуації в минулому й сьогоденні та пропонує кілька способів їх розв'язання; застосовує здобуті знання та практичні вміння в різних навчальних ситуаціях 11 балів – учень / учениця знаходить й аналізує сутнісну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з різних джерел; формулює виявлені проблеми в минулому й сьогоденні, оцінює історичну / суспільну інформацію за самостійно обраними критеріями; характеризує логічні зв'язки між подіями, явищами та процесами; застосовує здобуті знання й практичні вміння в навчальних стандартних і нестандартних ситуаціях 12 балів – учень / учениця відбирає та аналізує сутнісну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з різних самостійно вибраних джерел; формулює та зіставляє виявлені проблеми в минулому й сьогоденні, оцінює інформацію за самостійно обраними: алгоритмом/критеріями, встановлює причиново-наслідковий зв'язок між історичними / суспільними подіями, явищами, процесами; застосовує здобуті знання та практичні вміння, усвідомлює ризики і прогнозує наслідки
--	---

ГР 3 Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію	1 бал – здобувач освіти передає інформацію, намагається висловлювати свої думки, використовуючи короткі однотипні фрази; відповідає на прості запитання щодо України та спільноти, у якій живе 2 бали – учень / учениця комунікує з іншими за потреби, використовує прості однотипні фрази; переповідає певні відомості про Україну 3 бали – учень / учениця спілкується з іншими у випадку, якщо вони ініціюють комунікацію; відтворює відомості про Україну та спільноту, у якій живе; епізодично бере участь у груповій взаємодії, окремих колективних заходах за пропозицією вчителя 4 бали – учень / учениця підтримує спілкування в межах запропонованої теми; відтворює інформацію про Україну та спільноти, у яких живе, за зразком; долучається до роботи в групі, виконує призначені обов’язки, бере участь в окремих колективних заходах за пропозицією вчителя 5 балів – здобувач освіти спілкується з іншими за власної ініціативи; характеризує свою приналежність до України та спільнот, у яких живе; виконує завдання в групі відповідно до своєї ролі, бере участь в окремих колективних заходах, проектах за пропозицією інших 6 балів – здобувач освіти долучається до обговорення змодельованих ситуацій та / або суспільно значущих проблем; характеризує свою приналежність до України та спільноти, у яких живе; виконує спільне завдання в групі відповідно до визначених обов’язків і своєї ролі, розпізнає проблемні ситуації та висловлює припущення щодо розв’язання їх із допомогою вчителя, бере участь у колективних заходах, проектах 7 балів – здобувач освіти конструктивно обговорює змодельовані ситуації та/або суспільно значущі проблеми; розпізнає проблемні ситуації в спільноті, у якій живе, класі, школі, висловлює окремі пропозиції щодо способів розв’язання суспільно значущих проблем, спираючись на ідеї інших; конструктивно співпрацює в групі, виконуючи різні ролі, висловлює окремі ідеї щодо проєктів і заходів у школі, класі з опосередкованою допомогою вчителя. 8 балів – здобувач освіти конструктивно обговорює змодельовані ситуації та/або суспільно значущі проблеми, надає підтримку іншим через поставлені запитання; комунікує з приводу вирішення проблемних ситуацій у різних спільнотах, висловлює пропозиції щодо способів їх розв’язання; висловлює ідеї щодо проєктів і заходів у школі, класі з опосередкованою допомогою інших осіб; активно співпрацює з іншими при їх реалізації 9 балів – здобувач освіти ініціює спілкування щодо змодельованої ситуації та/або суспільно значущої проблеми, надає інформацію і наводить аргументи; описує проблемні ситуації в різних спільнотах засвоєними раніше способами, пропонує нові способи розв’язання з опосередкованою допомогою інших; активно співпрацює в групі, визначає свої завдання, висловлює окремі ідеї для заходів і проєктів 10 балів – здобувач освіти розвиває ідеї/думки учасників спілкування щодо змодельованої ситуації та/або суспільно значущої проблеми, розглядаючи різні сторони проблеми, підтримує інших і залучає їх до
--	--

	взаємодії; висловлює ідеї/пропозиції щодо способів розв’язання суспільно значущих проблем; бере на себе різні ролі під час групової взаємодії та реалізації проєктів; пропонує ідеї для проєктів і заходів 11 балів – здобувач освіти моделює ситуації та/або пропонує суспільно значущі теми для обговорення, виступає посередником у спілкуванні; ініціює пропозиції та варіанти для розв’язання суспільно значущих проблем; ініціює співпрацю та залучає інших до реалізації заходів 12 балів – здобувач освіти модерує обговорення суспільно значущих тем; пропонує альтернативні варіанти для розв’язання суспільно значущих проблем, оцінює їх; ініціює, планує та організує співпрацю, залучає інших до реалізації заходів і проєктів, оцінює результати
--	--

2. Потенціал громадянської та історичної освітньої галузі на рівні базової середньої освіти щодо впровадження компетентнісно орієнтованих завдань

Зміст цього розділу укладений відповідно до матеріалів методичного посібника, створеного у межах заходів ЮНЕСКО з підтримки професійного розвитку вчителів в Україні за фінансової підтримки Global Partnership for Education (GPE) громадською спілкою «Освіторія» у співпраці з Міністерством освіти і науки України.

Відповідно до Концепції Нової української школи для здобувачів освіти мають бути створені такі умови, які сприятимуть їхній особистій реалізації, формуванню активної громадянської позиції, соціальної інклюзії, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх упродовж усього життя. Громадянська та історична освіта відіграє ключову роль у формуванні особистості, здатної усвідомлювати свою роль у суспільстві, розуміти історичні процеси та їх вплив на сучасність [8]. Реалізації поставленої мети має сприяти використання компетентнісно орієнтованих завдань.

Незалежно від того, з яким типом модельних навчальних програм (МНП) працює вчитель/вчителька (чи це «Історія України 7–9 клас», «Всесвітня історія 7–9» чи «Інтегровані курси Історія. Україна і світ (7–9 клас)», чи «Інтегрований курс історії та громадянської освіти»), авторськими колективами МНП передбачено матеріал і можливості вибору компетентнісно орієнтованих завдань для формування й розвитку ключових компетентностей.

На що варто звернути увагу, готуючи компетентнісно орієнтовані завдання:

- *Зв’язок із реальним життям.* Важливо, щоб завдання були цікавими для школярства та пов’язаними з їхнім життєвим досвідом.
- *Активна діяльність.* Потрібно поступово залучати учнівство до активної діяльності – досліджень, проєктів, дебатів, рольових ігор.
- *Розвиток критичного мислення.* Завдання мають сприяти розвитку вміння аналізувати інформацію, порівнювати різні погляди та робити власні висновки.
- *Групова робота.* Завдання можуть передбачати роботу в групах, що сприяє розвитку комунікативних навичок і вміння працювати в команді.

Що вирізняє компетентнісно орієнтовані завдання з-поміж інших:

- більший обсяг тексту в основі завдання;
- наявність значної кількості ілюстративного матеріалу: діаграм, графіків, світлин чи рисунків;
- дотичність до повсякденного життя;
- недостатність лише знання задля правильної відповіді на завдання.

Визначальною рисою компетентнісно орієнтованих завдань є їхня висока когнітивна складність. Зазвичай такі завдання потребують умінь виокремлювати в тексті головні думки, аналізувати тексти та зображення, порівнювати, «читати» діаграми й інфографіку, розуміти логічні зв'язки між явищами та процесами [8].

Як укласти компетентнісно орієнтоване завдання?

1. Визначитися з тематикою завдання.
2. Знайти цікаву історію на задану тему (це може бути текст, цитата, діаграма, таблиця...).
3. Сформулювати власне запитання, яке має стосуватися наведеної історії, відомостей у ній, що має бути достатнім для формулювання чи обрання правильної відповіді.
4. Запропонувати варіанти відповідей для закритого завдання чи укласти критерії оцінювання для відкритого.
5. Актуалізувати важливість порушеної теми.

3. Приклади завдань

Представлена частина посібника містить приклади завдань предметів громадянської та історичної освітньої галузі, розроблені педагогами-практиками Харківщини. До творчої групи розробників завдань увійшли:

- ВИШНЕНКО Людмила Іванівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Донецький ліцей № 1 Донецької селищної ради» Ізюмського району Харківської області, учитель історії вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист;

- КРОНГАУЗ Владислав Олександрович, учитель історії комунального закладу «Харківський ліцей № 3 Харківської міської ради», фіналіст національної премії Global Teacher Prize 2024, переможець міського конкурсу «Учитель року», лауреат обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель-року – 2025», співавтор модельних навчальних програм, підручників громадянської та історичної освіти НУШ, автор курсу «Громадянська освіта. 6 клас» Всеукраїнської школи онлайн, розробник цифрового застосунку «Histlab», тренер-педагог НУШ, сертифікований учитель історії, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист;

- ПОПОВИЧ Вадим Васильович, учитель історії вищої категорії Комунального закладу «Харківський ліцей № 80 Харківської міської ради», доктор філософії (PhD) зі спеціальності Історія та археологія;

- ЯЦЕНКО Ганна Сергіївна, методист Центру методичної та аналітичної роботи КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

3.1 Завдання з всесвітньої історії

Завдання розроблені ВИШНЕНКО Людмилою Іванівною для учнів 8 класу, які вивчають всесвітню історію за навчальною програмою **«Всесвітня історія. 7-9 класи для закладів загальної середньої освіти»** (на основі *Модельної навчальної програми «Всесвітня історія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти* (авт.: Щупак І. Я., Посулько А.С., Бакка Т.В., Бурлака О.В., Власова Н.С., Желіба О.В., Махонін О.О., Мелещенко Т.В., Павловська-Кравчук В.А., Піскарьова І.О., Худобець О.А.).

Вступ до курсу. Тема: «Характерні риси Нового часу (Ранньої Модерної доби)»

ГР 2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту (рисунок 1).

*Рис. 1. Скетчноутинг «Характерні риси Ранньомодерної доби»
(створено автором за допомогою ChatGPT)*

Завдання 1. «Розшифруй скетч»

Перегляньте скетчноутинг і оберіть **5 ключових блоків**. Для кожного:

1. Сформулюйте, про який історичний процес або подію йдеться.
2. Назвіть **час, місце** та **учасників** подій.
3. Поясніть, чому це важливо для розуміння Ранньомодерної доби.

Завдання 2. «Історична лупа»

Оберіть один із фрагментів скетчу, наприклад:

- Козацтво
- Протестантизм
- Бароко
- Централізовані держави

Знайдіть додаткову інформацію з підручника або надійного онлайн-ресурсу. Складіть коротке **письмове пояснення (5-6 речень)**, яке доповнює або розширює зображене у скетчі.

Завдання 3. «Хто? Що? Чому?»

Заповніть таблицю за зразком, використовуючи матеріал скетчу:

<i>Хто / Що?</i>	<i>Що відбулося / Яке явище?</i>	<i>Чому це було важливо?</i>
Козацтво		
Європейська цивілізація		
Католицька церква		

Завдання 4. «Скетч-ревізія»

Уявіть, що ви – редактор(ка) історичного скетчноутингу.

1. Якої **інформації** бракує для повного розуміння теми?
2. Що б ти додав(-ла) у вигляді малюнка чи схеми?
3. Який фрагмент, на твою думку, найважливіший і чому?

Розділ І. Економіка і суспільство раннього Модерного (Нового) часу

Тема: «Великі географічні відкриття, їх причини, передумови, наслідки»

ГР 1. Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ

Завдання «До і після: подорожі, що змінили світ»

- ✓ Розділіть аркуш на дві частини: ліворуч зобразіть причини Великих географічних відкриттів, праворуч – наслідки.
- ✓ Кожен пункт проілюструйте піктограмою або коротким підписом.

Заповніть таблицю «Причини та наслідки ВГВ»

Причини	Графічне зображення	Наслідки	Графічне зображення

Тема: «Суспільні конфлікти раннього Нового часу»

ГР 3. Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію

Завдання «Карта світоглядної кризи»

У парі або групі з розподілом ролей (**автор тексту**, який коротко пояснює суть кожного конфлікту, **ілюстратор** – створює піктограми, схеми, образи для кожного блоку, **аналітик** – визначає причини конфліктів і пояснює їх зв'язок зі зміною світогляду) створіть спільний **скетчноутинг** за темою «Соціальні, етнічні та релігійні конфлікти як прояв світоглядної кризи».

Укажіть:

- **Конфлікти (3-5 прикладів):** хто, де, коли.
- **Причини:** соціальні, релігійні, етнічні, ідеологічні.
- **Прояви світоглядної кризи:** що саме змінилося в уявленнях людей?
- **Наслідки:** як це вплинуло на подальшу історію.

Використайте: заголовки, рамки, стрілки, піктограми, рукописний текст.

Після завершення зробіть рефлексію за чек-листом:

- ✓ Чи є в роботі приклади з різних регіонів/народів?
- ✓ Чи пояснено, чому конфлікт є проявом зміни світогляду?
- ✓ Чи чітко розподілені ролі в команді?
- ✓ Чи зрозуміло подано інформацію?
- ✓ Чи має скетч логічну структуру?

3.2 Завдання з історії України

Перше завдання розроблене ПОПОВИЧЕМ Вадимом Васильовичем для використання на уроках громадянської та історичної освітньої галузі. Завдання є **універсальним** – може бути використане в 5-9 класах, застосоване до будь-якої програми, розділу, адже в кожному розділі вивчаються історичні постаті.

ГР 2. «Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту»

**Універсальна вправа для ознайомлення з історичними постатями різних епох:
«Інтерв'ю крізь віки»**

Пояснення:

Вправу доцільно використовувати під час вивчення нової теми, як елемент практичної роботи на заняттях, що передбачають знайомство з діяльністю видатних персоналій. Ця вправа сприяє закріпленню в пам'яті здобувачів фактів біографії історичних діячів, поглиблює знання про них; розвиває критичне мислення, читацьку компетентність, медіаграмотність. Замість роботи з підручником учням можна запропонувати переглянути навчальне відео чи опрацювати історичне джерело. Кількість питань, які учні мають поставити в межах «інтерв'ю» (особливо, якщо виконання цього завдання буде оцінюватись), можна визначити заздалегідь. За потреби вправа може бути адаптована до виконання у парах або групах – у такому випадку додатково роботу здобувачів можна буде оцінити за ГР 3, або запропонувати їм здійснити самооцінювання.

Алгоритм для учнів:

- Опрацюйте навчальний матеріал відповідного пункту підручника.
- Перейдіть у чат GPT і почніть нову розмову.
- Напишіть «Поговори зі мною, так, ніби ти... [оберіть історичну постать].
- Поставте нейромережі в образі історичної постаті три запитання про її діяльність, особисті враження, емоції, оцінки історичних подій, сучасником яких вона була.
- Проаналізуйте діалог, дайте відповідь на питання: 1) чи повірили ви в те, що спілкуєтесь із реальною історичною постаттю; 2) що нового ви дізналися з цієї розмови.

Оцінювання:

Орієнтовний алгоритм і критерії оцінювання в межах 12 балів:

- Кожне питання історичній постаті від 0 до 2 балів, де:
 - ☐ 0 – питання не демонструє обізнаності учня в діяльності історичної постаті;
 - ☐ 1 – питання демонструє розуміння учнем навчального матеріалу та основних фактів біографії історичного діяча;

- 2 – питання демонструє обізнаність учня в навчальному матеріалі, діяльності історичної постаті, у викликах і проблемах історичного часу.
- Рефлексійні питання: 0-3 бали. Оцінюється повнота, чіткість і аргументація відповіді.

Наступне представлене завдання, розроблене ЯЦЕНКО Ганною Сергіївною для учнів 8 класу, є **універсальним** і може бути використане **до будь-якої програми**:

- Модельної навчальної програми «Історія України. 7 – 9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Гісем О. В., Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М., Мартинюк О. О., Охредько О. Е., Сирцова О. М., Тарасюк Т. Д.), розділу IV. *Військо Запорозьке (Гетьманщина) та інші українські землі в другій половині XVII – на початку XVIII ст.*;

- Модельної навчальної програми «Історія України. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Гупан Н. М., Малієнко Ю. Б., Серова Г. В.), розділу 4. *Козацька Україна наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст.*;

та інших модельних навчальних програм, бо в усіх них містяться розділи, що вивчають відповідний період історії.

Інтерактивне кооперативне завдання: «Козацька рада: Вирішуємо долю Гетьманщини» (завдання дає можливість перевірити ГР 1, ГР 2, ГР 3)

Тема. Українські землі в другій половині XVII століття. Гетьманщина після Руїни.

Мета: розвинути наскрізні компетентності командної роботи, предметну компетентність аналізу історичних джерел і критичне мислення.

Інструкція виконання завдання: Учні об'єднуються в малі групи (по 4–5 осіб) і моделюють козацьку раду, яка зібралася в 1669 році, щоб вирішити: чи варто підтримувати гетьмана Петра Дорошенка у союзі з Османською імперією, чи обрати інший шлях. Ролі в групі: Кошовий отаман – веде обговорення, підтримує дисципліну, підсумовує рішення. Хроніст – занотовує всі ключові аргументи та рішення. Дослідник – готує історичні факти про діяльність Дорошенка, міжнародну ситуацію. Козак–консерватор – захищає ідею союзу з Московією. Козак–радикал – підтримує союз з Османською імперією. (Можна змінювати ролі відповідно до кількості учнів у групі.)

Хід виконання:

Підготовка (10–15 хв): Учні вивчають короткі історичні довідки (можна дати уривки з документів, портрети діячів, карти).

Дискусія (20 хв): На основі ролей кожен висловлює свої аргументи, обговорює з іншими. Ведеться протокол.

Прийняття рішення (5 хв): Група голосує: який шлях обрати Гетьманщині?

Презентація результатів (по 3 хв для кожної групи): хроніст або отаман представляє рішення ради.

Питання для рефлексії:

Чому козаки обрали саме такий варіант?

Як рольова позиція вплинула на твою думку?

Що було найважчим у досягненні згоди?

Матеріали, які можна використати: карта Гетьманщини XVII ст., уривки з «Літопису Самовидця», цитати з універсалів Петра Дорошенка, зображення козацьких рад.

Тема уроку: «Українське суспільство в XVIII столітті»
ГР 2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту

Завдання: «Тоді й тепер: Як змінюється суспільство»

Зміст завдання:

Учень має створити порівняльну таблицю або інфографіку, у якій порівняє суспільне життя у XVIII столітті та сучасне українське суспільство за такими критеріями:

Критерій	XVIII століття	Сучасна Україна (XXI століття)
Соціальна структура	(напр. козаки, селяни, шляхта)	(громадяни, держслужбовці, інші)
Освіта		
Жінки в суспільстві		
Релігійне життя		
Комунікації та засоби інформації		
Громадська активність		

Форма виконання (на вибір учня або за вказівкою вчителя): таблиця в зошиті або Google Docs; презентація в PowerPoint/Google Slides; інфографіка на Canva або Namelix; стіннівка (для командної роботи в класі).

3.3 Завдання з інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ»

Комплексну підсумкову роботу розробив КРОНГАУЗ Владислав Олександрович для учнів 8 класу, які беруть участь в апробації навчальних матеріалів за модельною навчальною програмою «Історія: Україна і світ. 7–9 класи (інтегрований курс)» (варіант 1) (авторський колектив програми: Д. О. Секиринський, Н. С. Власова, О. В. Желіба, В. О. Кронгауз, І. Я. Щупак)

Комплексна підсумкова робота з інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ»

Інструктивно-методичні рекомендації для вчителя

Представлена комплексна підсумкова робота (далі – КПР) здійснюється з метою співвіднесення фактичних результатів навчання, яких досягли здобувачі освіти, з обов’язковими / очікуваними результатами навчання, визначеними Державним стандартом / освітньою програмою за певний період навчання.

КПР передбачає оцінювання груп результатів і загальну оцінку з інтегрованого курсу. Загальна оцінка за предмет виставляється на основі оцінювання загальних груп результатів.

КПР охоплює матеріал першого семестру відповідно до календарно-тематичного плану, розробленого авторським колективом, що включає теми: «Вступ. «Велика криза» XIV – XV століть», «Криза Європейського Середньовіччя», «Держави Раннього Нового часу», «Економіка Раннього Нового часу». Завдання укладені відповідно до Додатка 18 до Державного стандарту з вимогами до обов'язкових результатів навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі, що представлені *компонентами*:

1. Історико-хронологічне мислення, орієнтація в історичному часі, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявлення змін і тяглості в житті суспільства.

2. Геопросторове мислення, орієнтація в соціально-історичному просторі, виявлення взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього середовища.

3. Критичне мислення, робота з різними джерелами інформації та формулювання історично обґрунтованих питань.

4. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного та зіставлення їх інтерпретацій.

5. Усвідомлення власної гідності, діяльність з урахуванням власних прав і свободи, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія виявам дискримінації та нерівного ставлення.

6. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія з друзями, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою та суспільством загалом, залучення до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем.

ГР 1. Орієнтування в історичному часі та просторі, виявлення взаємозв'язків подій і явищ

Початковий рівень (1–3 бали)

1. *Яке з наведених тверджень найточніше відображає спільний вплив Реформації в Західній Європі та Берестейської унії на українських землях?*

- А. Обидва процеси сприяли зміцненню католицизму в регіоні;
- Б. Вони призвели до релігійного розколу та формування нових конфесійних груп;
- В. Реформація та Берестейська унія не мали суттєвого впливу на українські землі;
- Г. Обидва процеси сприяли централізації влади в державах, де вони відбувалися.

2. *Розташуйте події в хронологічній послідовності (від найдавнішої до найновішої).*

- А. Берестейська унія;
- Б. Козацька революція під проводом Богдана Хмельницького;
- В. Реформація у Європі;
- Г. Американська революція.

3. *Оберіть три твердження, що стосуються періоду, який вивчається:*

- 1. Берестейська унія 1596 р. призвела до остаточного утвердження православної церкви в Речі Посполитій;
- 2. Козацька революція середини XVII ст. сприяла формуванню української козацької держави – Війська Запорозького;
- 3. Реформація в Західній Європі спричинила зникнення католицької церкви;
- 4. Англійська революція XVII ст. завершилася встановленням конституційної монархії;
- 5. Північна війна була конфліктом між Англією та Францією за колонії в Америці;

6. Під час революції в Нідерландах відбулося проголошення незалежності Об'єднаних провінцій;
7. Українські козаки не брали жодної участі у війнах XVII–XVIII ст. у Європі.

ГР 2. Робота з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту

Середній рівень (4–6 балів)

4. Прочитайте уривок із джерела та визначте подію, яку в ньому відображено.
«Нехай кожен визнає, що він має коритися волі монарха, бо лише так можна досягти спокою в державі. Відтепер рішення парламенту мають узгоджуватися з королівською волею, щоб не допустити подальшого безладу та заколотів, що збурюють народ».
 - А. Акт про відновлення монархії в Англії (1600 р.);
 - Б. Берестейська унія (1596 р.);
 - В. Велика хартія вольностей (1215 р.);
 - Г. Конституція США (1787 р.).
5. Прочитайте фрагмент і оберіть правильний висновок щодо його історичного контексту:
«Під владою його милості народ має можливість зберігати свою віру та звичаї, однак, водночас, усі повинні скласти присягу на вірність, щоб уникнути непорозумінь та заколотів. Військо Запорозьке, визнаючи новий порядок, що залишається під його опікою».
 - А. Укладення Переяславської ради (1654 р.);
 - Б. Ухвалення Берестейської унії (1596 р.);
 - В. Проголошення Конституції Пилипа Орлика (1710 р.);
 - Г. Утворення Речі Посполитої (1569 р.)
6. Прочитайте документ і визначте його наслідки
«Відтепер держави не повинні втручатися у внутрішні справи одна одної. Жоден володар не має права насильно змінювати віру своїх підданих. Усі сторони домовилися про відновлення територіального статусу-кво та рівноправність у міжнародних відносинах»
 - А. Вестфальський мир (1648 р.);
 - Б. Андрусівське перемир'я (1667 р.);
 - В. Утрехтський мир (1713 р.);
 - Г. Паризький мир (1763 р.)

Достатній рівень (7–9 балів)

7. Заповніть порівняльну таблицю «Революційні події XVII–XVIII ст.: Козацька, Англійська та Американська революції» та зробіть висновок.

Назва події	Основні причини	Основні результати
Козацька революція		
Англійська революція		
Американська революція		

Висновок

ГР 3. Виявлення здатності до співпраці, толерантності та громадянської позиції

Високий рівень (10–12 балів)

Уявіть, що ви живете в XVII ст. та є мешканцем/мешканкою міста, де проживають представники різних релігій та соціальних груп, які часто конфліктують. Вам потрібно написати листа до місцевої влади, у якому ви:

1. Описуєте проблему (наприклад, суперечки між православними та уніатами, між католиками та протестантами, соціальну напруженість між козаками та шляхтою тощо);
2. Пропонуєте способи мирного вирішення конфлікту (наприклад, толерантне ставлення, діалог між громадами, рівність прав);
3. Обґрунтовуєте власну позицію: чому важливо жити в мирі та співпрацювати, які переваги це дасть суспільству?

Критерії оцінювання:

- Логічність і аргументованість викладу;
- Виявлення толерантності та громадської позиції;
- Чіткість пропозицій щодо вирішення конфлікту.

Тема: «Освічений абсолютизм» та зародження модерного суспільства»

Комплексна підсумкова робота Інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ»

ГР 1. Орієнтування в історичному часі та просторі, виявлення взаємозв'язків подій і явищ (4 бали)

1. Яка з ідей Просвітництва найбільше вплинула на внутрішню політику освічених монархів у XVIII ст.? (0,5 бала)

- А) Визнання традиційної ролі церкви в управлінні;
- Б) Поширення ідеї верховенства парламенту;
- В) Необхідність раціонального управління на основі законів;**
- Г) Збереження станових привілеїв дворянства.

2. Яке з наведених тверджень найкраще ілюструє принципи освіченого абсолютизму? (0,5 бала)

- А) Монарх керує державою, спираючись виключно на релігійні догми;
- Б) Монарх скасовує станові привілеї та запроваджує рівність перед законом;**
- В) Влада передається шляхом народного голосування;
- Г) Монарх підтримує лише традиційні форми культури.

3) Хто з правителів у Європі є класичним представником політики освіченого абсолютизму? (0,5 бала)

- А) Людовік XIV;
- Б) Карл V;
- В) Йосип II;**
- Г) Петро I.

4) Яка подія найістотніше вплинула на зміну політичної карти Європи наприкінці XVIII ст.?
(0,5 бала)

- А) Реформи Катерини II;
- Б) Скасування кріпацтва в Австрії;
- В) Поділи Речі Посполитої;**
- Г) Встановлення абсолютної монархії у Франції.

5) Як ідеї Просвітництва вплинули на розвиток освіти й культури в Україні у XVIII ст.?
(0,5 бала)

- А) Просвітництво сприяло створенню нових університетів і навчальних закладів, зокрема в Лівобережній Україні, що стало основою для розвитку національної ідентичності;**
- Б) Відмови від просвітницьких ідей через релігійний консерватизм, який вів до зменшення рівня освіти і науки в Україні;
- В) Прийняття рішень, що обмежували можливості для освітніх реформ в Україні та зосередження на традиційних формах культури;
- Г) Підтримка ідей освіти для селян через розвиток нових форм початкової освіти, що підвищувало рівень грамотності.

6) Позначте на шкалі часу подані події у хронологічній послідовності: (1,5 бала)

1. Ліквідація Гетьманщини;
2. Прийняття Конституції Пилипа Орлика;
3. Третій поділ Речі Посполитої;
4. Ліквідація Запорізької Січі;
5. Підписання Кучук-Кайнарджійського мирного договору;
6. Початок епохи Просвітництва на українських землях.

■

ГР 2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту

(4 бала)

Норман Дейвіс, англійський історик:

«Вороги Речі Посполитої раділи. Кожна сусідня держава утримувала магнатів, що за дукат могли зірвати сесію сейму...Зокрема, були дуже вдоволені росіяни. Від 1717 р. вони мали фактичний протекторат над Річчю Посполитою й охороняли свої західні кордони коштом кількох магнатських пенсій. Виставляючи себе як оборонців «золотої свободи» й «ліберум вето», вони могли упевнитися, що Річ Посполита буде нездатна організуватися і чинити опір російській політиці. Заполоняючи Варшаву російськими військами з кожної важливої нагоди, вони «захищали сейм від зовнішніх втручань».

1) Яким терміном у джерелі представлено спроби надання «підтримки однієї країни іншою для захисту своїх інтересів»? (1 бал)

- А) Ліберум вето;
- Б) Протекторат;**
- В) Магнатство;
- Г) Монархія.

2) За допомогою чого Російській імперії вдавалося контролювати внутрішні процеси в Речі Посполитій? (1 бал)

- А) Протекторат;
- Б) Ліберум вето;**
- В) Конституція;
- Г) Політична реформа.

3) На основі прочитаного фрагмента джерела зробіть висновки про політичну ситуацію в Речі Посполитій: (2 бали)

а) Як, на вашу думку, ці політичні умови (внутрішня слабкість, підтримка зовнішнього протектора) сприяли поділам Речі Посполитої? _____

б) Чому автор вважає, що втручання Російської імперії було важливим для забезпечення контролю над Річчю Посполитою? Які наслідки це мало для незалежності країни? _____

ГР 3. Виявлення здатності до співпраці, толерантності та громадянської позиції

(4 бали)

1) Дискусія на тему «Освічений абсолютизм» (2 бали)

Уявіть, що ви – представники однієї з груп, які мають різні погляди на концепцію освіченого абсолютизму (на вибір). Одна група підтримує ідею освіченого абсолютизму, стверджуючи, що монарх повинен мати абсолютну владу, але застосовувати її на благо народу, а інша група виступає проти, вважаючи, що абсолютна влада порушує права громадян.

Підготуйте свої аргументи: напишіть короткі тези, які підтверджують вашу позицію. Використовуйте як приклади історичні факти, події або явища, які вивчали на уроках.

2) Взаємодія культур. (2 бали)

Під час обговорення теми «Європейські світоглядні впливи на Україну» поміркуйте, як культурні та ідеологічні впливи Європи допомогли сформувати нові соціальні та політичні ідеї в Україні.

а) Як можна оцінити взаємодію української культури з європейською?

б) Чи можна стверджувати, що ці впливи були корисними для розвитку української ідентичності? _____

Список джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 № 898. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text)
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463- IX. (редакція від 24.03.2024, підстава - 3482-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463- 20#Text>
3. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021.№ 408. URL: <https://cutt.ly/LlbsR6f>
4. Наказ МОН України від 09.08.2024 № 1120 «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» URL: <https://mon.gov.ua/npa/provnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity>
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016- %D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text)
6. Модельні навчальні програми громадянської та історичної освітньої галузі, які мають гриф Міністерства освіти і науки України
<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 2 серпня 2024 р. № 1093. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhenniarekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativnavchannia>
8. Проводимо успішний тренінг: НУШ у 7-9 класах у громадянській та історичній освітній галузі. Автори: О. Дудар, Ю. Топольницька, Н. Клименко. Київ, 2025, 104 с.